

EN PORTADA

La recuperació de l'economia pot trigar una dècada llarga i no garanteix que tornem als estàndards de vida previs a la crisi. La forta dependència de l'exterior i el deute acumulat auguren més anys de sacrificis. Deixar-se portar per la percepció que ja ha passat el pitjor pot ser fins i tot perillós.

CONJUNTURA

Els vells bons temps que no tornaran

La recuperació serà lenta, i la societat que en resulti serà molt diferent de la que va viure el boom immobiliari

Ramon Aymerich
Barcelona

L'agència Fitch ha millorat la perspectiva del deute sobirà. La borsa és la més rendible d'entre el conjunt de les europees (una pujada acumulada del voltant d'un 19%). La inversió, encara que selectiva i a preus de demolició (amb descomptes del 70% sobre els preus previs a la crisi), ha tornat a determinats segments del sector immobiliari i ha començat a acostar-se a les grans empreses. L'entrada del magnat Bill Gates en el capital de la constructora FCC o la compra de la consultora Everis pel gegant japonès NTT Do-Comoda poden fer pensar que la inversió estrangera ha tornat confiada...

L'economia espanyola està sortint del coma en què ha estat submergida pràcticament des de l'any 2008, després de dues recessions (la primera, entre el segon semestre del 2008 i el quart trimestre del 2009; la segona, entre el segon trimestre del 2011 i el segon trimestre del 2013) que, en conjunt, seran recordades com la gran depressió de principis del segle XXI.

Però la recuperació que el Govern central difon emparat en l'estabilització de les dades macroeconòmiques –lleuger ascens del PIB, millora de les exportacions i del dèficit comercial– serà molt menys vigorosa del que l'opinió pública espera. La causa més visible d'una recuperació tan exasperada és aquest anòmal 25% d'atur, que implica una demanda interna adormida per un llarg termini de temps. I molt més perillós que això, el deute acumulat en empreses i famílies. Es calcula que el deute privat intern puja a 600.000 mil-

lions d'euros. Més una xifra semblant de deute amb l'exterior. Sense comptar el deute públic, amb un excés de gairebé 400.000 milions d'euros. Deute, deute, deute...

En qualsevol cas, els estàndards de benestar a què la societat espanyola s'havia acostumat durant els anys de la bombolla no tornaran, i els economistes no s'atreveixen a aventurar-hi una data. Tornarà l'economia espanyola al creixement que va tenir en el període 2000-2006? Re-

La maledicció: "Ara l'immobiliari frena l'economia, drena el creixement", diu Montalvo

cobrarà el camí iniciat a finals dels setanta i allargat fins al 2007 en un entorn social i econòmic excepcional? Com canviarà aquesta recuperació el perfil de l'economia i les condicions de vida dels ciutadans?

"El primer que cal dir és que els vells temps –en al·lusió als anys de la bombolla immobiliària i financera– no tornaran. I en certa manera, és bo que això sigui així. Perquè aquest país

La lliçó: "Els vells temps no tornaran –diu Tugores–, i en certa manera és bo que sigui així"

tenia un model de creixement amb els peus de fang. Insostenible" explica Joan Tugores, catedràtic d'Economia de la Universitat de Barcelona. "En qualsevol cas la recuperació serà llarga. Hi ha una extensa bibliografia, començant per la de l'FMI, sobre el temps que tarda una economia a sortir d'una crisi

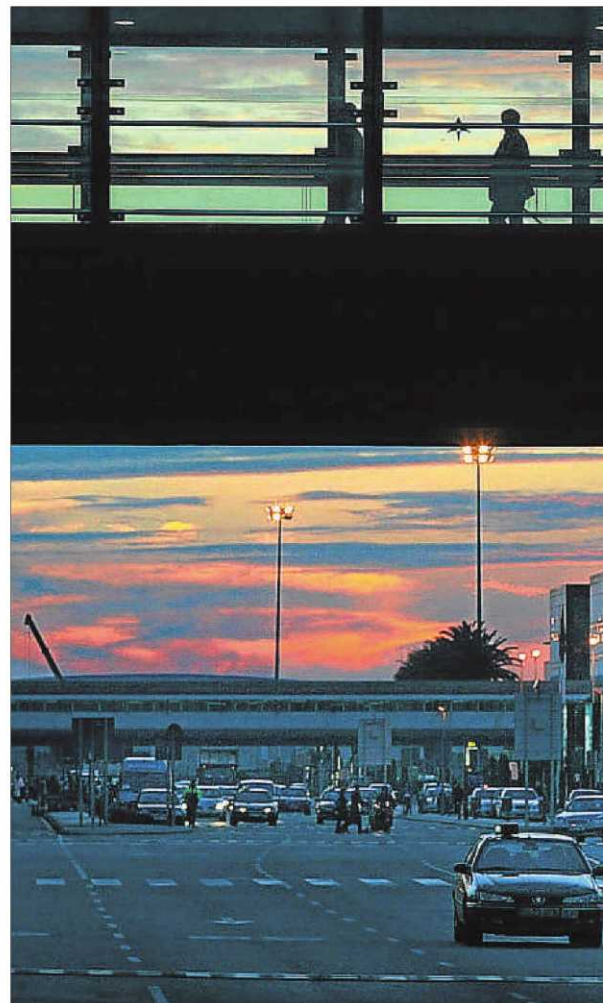
causada per les finances, que són les que causen més estralls. Parlem d'una dècada, més o menys. Per tant, seriem encara a la meitat de camí".

Una altra cosa, apunta Tugores, és quan tornarà l'ocupació a nivells homologables amb Europa. "Això és diferent. Aquest 25% d'atur no se n'anirà així com així. No es transformen 4 milions de paletes en 4 milions de biotecnòlegs en una dècada... Això tardarà molt més, esclar".

José García Montalvo, catedràtic d'Economia de la Universitat Pompeu Fabra, i estudiós de la bombolla immobiliària espanyola, coincideix que el camí de la recuperació serà llarg. "Ara estan arribant inversions al sector immobiliari, però ho fan amb un gran descompte sobre els preus i no creen ocupació –comenta–. Cal esperar a la segona onada d'inversions, que anirà dirigida a aquells sectors que estan exportant i que sí que poden crear ocupació". Montalvo cita entre d'altres el químic, el farmacèutic, l'alimentari i el de l'automoció.

Per Montalvo, però, el camí serà penós. I la descripció que fa de l'immobiliari s'assembla més a la d'una maledicció. "L'immobiliari i la construcció ho van ser gairebé tot" en l'economia de la dècada prèvia a l'esclat de la bombolla (la construcció va arribar a pesar en els bons temps un 18% del PIB). Ara "el seu efecte sobre l'economia és justament el contrari, frena el creixement, el drena. Si un restés els seus efectes, a tots els nivells, el creixement del PIB seria avui pràcticament el mateix que el que teníem abans de la crisi".

En els dies que van seguir l'esclat de la crisi, tant els governs del PSOE com del PP van parlar d'un nou model d'economia com a alternativa al predominiu de la construcció. "Es partia d'una visió molt estatista. Però els canvis de model no s'improvisen", diu Montalvo. "Al final

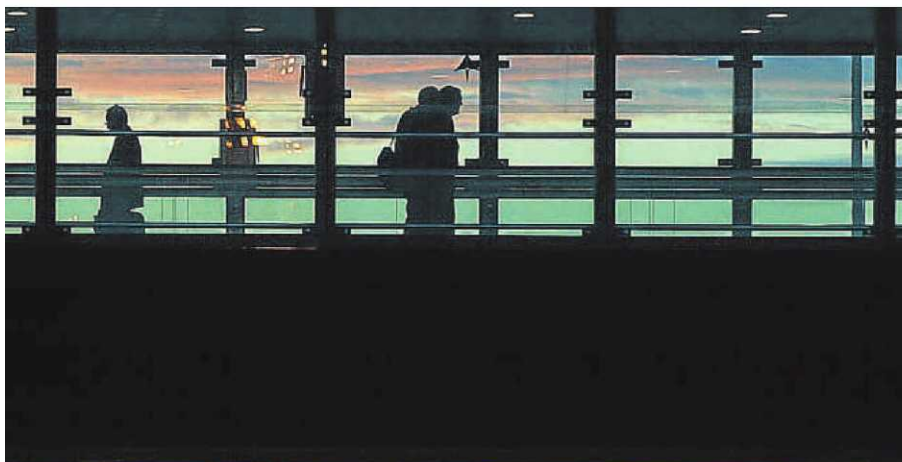
El turisme és un dels pilots de l'actual procés de recuperació

Els 'trenta gloriosos' de l'economia espanyola

El 1982, un grup de "joves nacionalistes espanyols" encapçalats per Felipe González, secretari general del PSOE –l'adjectiu el va posar *The New York Times*– aconseguia el poder a les urnes i iniciava una fase de modernització de l'economia a l'abril de la integració a Europa, l'entrada a l'euro i una pluja ingent de recursos procedents d'Europa. Va ser l'inici de gairebé tres dècades de creixement –amb dues suaus recessions pel mig– en què Espanya va registrar importants èxits, entre els quals l'accés a l'euro, per a la qual cosa va haver d'acceptar una sèrie de condicions en matèria de disciplina pressupostària que l'homologaven amb els veïns europeus, o la celebració dels Jocs Olímpics a Barcelona, que van significar la incardinació de la ciutat en el circuit internacional del turisme...

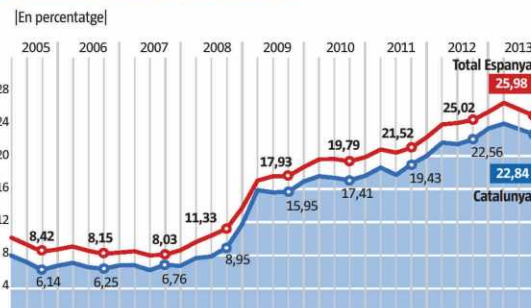
Com a teló de fons, un desplegament en infraestructures que va incrementar de manera notable l'estoc de capital públic i del qual l'AVE va ser el màxim exemple.

Van ser els trenta gloriosos de l'economia espanyola. L'economista Jean Fourastié havia utilitzat aquesta expressió el 1979 en un magnífic opuscle, *Les trente glorieuses*, en el qual descrivia el formidable salt de l'economia i els estàndards de vida a França entre els anys 1945 i 1973. Salvant les enormes distàncies, el cert és que l'Espanya del 1978 –en els dies d'hiperinflació prèvis al segon xoc petrolier i amb una societat política sobre la qual es projectava encara l'ombra de l'exèrcit– era molt diferent de l'Espanya hiperconsumista i alegre del llarg estiu del 2008, el que va precedir al final d'aquell període tan llarg.

ÀLEX GARCÍA

Taxa d'atur d'Espanya i Catalunya

FONT: Eurostat

LA VANGUARDIA

La literatura del malestar: entre el balneari i l'hospital

Han passat cinc anys des del dia que José Luis Rodríguez Zapatero va prometre superar en un breu espai de temps —no pas més d'un quinquenni— la renda per càpita d'Itàlia i França. D'aquelles declaracions, que acrediten l'optimisme antropològic de l'ex-president, s'ha passat a un pessimisme que transcendeix l'estrictament econòmic. El recent fracàs de la candidatura olímpica de Madrid, la segona onada de tancaments industrials, la inflació d'infraestructures infrautilitzades o la palpable falta d'empatia per encarrilar la demanda de més autonomia des de Catalunya en serien alguns dels símptomes.

En alguns aspectes, Espanya torna en ocasions a semblar el malalt d'Europa que havia deixat de ser l'últim terç del segle XX. Prova d'això és l'aparició d'una literatura que s'ha mogut entre el malestar i el regeneracionisme i que va inaugurar César Molinas amb *¿Qué hacer con España?*, el primer llibre a referir-se obertament a aquesta aparent pèrdua de rumb en la qual conflueixen la política i l'economia. Al seu llibre, Molinas mirava de reüll el treball de Daron Acemoglu i James Robinson (2012) i la teoria sobre les elits extractives —capaces de "segrestar" la política d'un Estat per beneficiar els seus interessos particulars vestint-los d'interès general— i encunyava l'etiqueta de "capitalisme castís". Aquest capitalisme castís, en el qual conflueixen els interessos de la classe política i les grans empreses regulades, es converteix, en el relat de Molinas, en un dels esculls de la modernització espanyola.

El ressò i els antecedents de les tesis de César Molinas són fàcils de percebre també als articles publicats al blog "Nada es gratis", nodrit majoritàriament per una generació d'economistes formada a les universitats anglosaxones i, paradoxalment, potenciada pel Banc d'Espanya, les grans empreses i la gran banca. Ha estat a "Nada es gratis" on es pot percebre aquest desencant cap a les formes del capitalisme espanyol en el canvi de segle. Un entrenou especial va causar l'article "No queremos

volver a los cincuenta", publicat el juny del 2012 per Tano Santos, Jesús Fernández Villaverde i Luis Garicano, i publicat en plena crisi de confiança dels mercats cap a Espanya. En el text, els tres economistes reclamaven mantenir-se en l'euro com a "única forma de control dels excessos dels nostres dirigents".

Un detall: la rèplica barcelonina de la "generació desencisada" de Fedea nodreix avui les files dels economistes més compromesos amb la independència catalana (i en particular la del Col·lectiu Wilson). Vist així, aquesta seria una altra modalitat de decepció cap a la capacitat de modernització del capitalisme espanyol.

Més de prop, un altre llibre, *La sortida del laberint* de Miquel Puig—publicat en català— planteja el revers dels anys del "miracle". Segons aquest economista, el model de creixement iniciat a començaments de la dècada dels vuitanta, aquesta combinació de turisme i mercat immobiliari, és l'origen dels grans mals de l'economia espanyola.

De Molinas a Puig, Bel o el "Nada es gratis", una generació d'economistes per al desencant

la. D'una banda, crea una ocupació de baixa qualitat que és absorbida per la immigració però que, ni en temps de bonança, és capaç de reduir les cotes anòmalament altes de l'atur. De l'altra, és un model incapaç de crear ocupació de qualitat per a la qual s'han format els fills de la classe mitjana autòctona, que e s'vuenen forcats a emigrar.

Finalment, a *Anatomia d'un desencany*, Germà Bel fa una relectura dels últims trenta anys a partir del conflicte entre Catalunya i Espanya. Per Germà Bel, també, la incapacitat palesa per resoldre aquest conflicte seria en bona mesura un reflex dels intents fallits de reforma de l'Estat per canviar les velles estructures de poder que impedirien la definitiva consolidació d'un capitalisme homologable.

Locomotora de l'AVE

AGUSTÍ ENESA

Però tota festa porta la seva penitència (segons el patró alemany). L'auge constructor derivat de les infraestructures i la posterior edosió del mercat residencial va derivar en una impressionant bombolla immobiliària i financera que està en l'origen dels mals actuals. "En realitat va actuar com una economia tancada, en la qual els sectors no vinculats amb la construcció van perdre el contacte amb l'exterior, van experimentar una forta degradació i pèrdua de competitivitat", explica Joan Tugores.

La segona objecció és cultural i explica que l'actual ajust sigui tan dolorós. "Caldria saber si els que van acceptar l'entrada a l'euro sabien exactament el que estaven fent —suggereix Josep Oliver—. Aquest país veia les coses d'una manera molt semblant a l'anglosaxona. Cada vegada que es perdia competitivitat, es devaluava la moneda i es tornava a començar. La devaluació interna que vivim ara, en la tradició més germanica, és una cosa molt diferent".

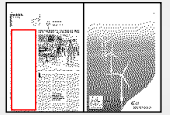
Una manera, certament, un pèl massa realista per posar fi als trenta gloriosos.

aquest altre model apareix més per necessitat que per convicció —intervé Tugores—. I aquesta esperança de futur, per dir-ne així, és aquest teixit de petites i mitjanes empreses [el Mittles-tand, com es coneixen a Alemanya] que han estat capaces d'internacionalitzar-se en els últims anys. Tot això no ho teníem abans".

Josep Oliver, catedràtic d'Economia Aplicada de la UAB, també comparteix aquesta visió sobre el teixit empresarial. "Les empreses, la gent en definitiva, han fet un esforç formidable en els últims anys. Hem arribat a unes cotes d'exportació, especialment al sector serveis, que no tenen comparació amb la nostra història econòmica", raona.

El temor d'Oliver, però, està en la possibilitat que el camí virtuós iniciat per aquestes empreses l'any 2007 es prolongui.

Continua a la pàgina 4

La crisi de Fagor no era al guió

>> VE DE LA PÀGINA ANTERIOR

“Hi ha moltes incerteses. La primera, que és molt difícil repetir les alces registrades en les exportacions dels últims anys. Depenem massa de l'exterior. Qualsevol contratemps ens pot fer descarrilar”, explica. Aquest economista tem de manera especial el que pugui passar en els mercats financers els propers mesos amb els tests bancaris que prepara el Banc Central Europeu. “La rebaixa de tipus del BCE de dijous passat i la reducció del ràting de França de divendres són una prova d'aquesta fragilitat en què ens movem”.

El segon temor d'Oliver resideix en el que qualifica de “percepció social” de les actuals dades. “Es veritat que l'economia ha sortit de la recessió. I també és veritat que aquest país ha fet un gran esforç en la reducció del dèficit exterior”, explica. “Però queda molta feina per fer. Només fa falta veure l'enorme quantitat de deute en el sector privat, i en especial en el sistema financer, per entendre que queda un munt de coses per fer”. Per aquest economista, la pitjor temptació és la de pensar que “hem sortit”.

Oliver tem que torni a repetir-se l'infern de l'estiu del 2011. Mesos abans, l'economia semblava haver entrat en una fase d'estabilització. Es creixia a ritmes baixos, però l'economia semblava reactivar-se. El Govern de Mariano Rajoy va relaxar el ritme de les retallades en el sector públic i després va arribar Silvio Berlusconi, que amb el bloqueig a la política d'ajustos a Itàlia va desencadenar una onada d'inestabilitat als mercats de deute europeus que va ser desastrosa per a les economies del sud d'Europa. “En només uns mesos van sortir

El corrent de fons: “Europa viu un procés de pèrdua de la manufactura”, diu Palafox

d'Espanya ingents quantitats de diners. Va ser catastròfic des del punt de vista de la confiança dels mercats cap a Espanya. Aquell error de percepció ens va costar dos milions més d'aturats”, sentència Oliver.

“El que queda –afirma– és més del mateix”.

Per Tugores, la prioritat és reforçar l'esforç del teixit indus-

trial millorant el seu entorn. “En el discurs oficial, quan es parla de sortida a l'exterior, es parla molt de les grans empreses i en especial de les regulades. No és correcte. Darrere d'aquest miracle exportador hi ha moltes empreses petites que han demostrat que són capaces de passar el test de la competitivitat internacional. Són aquelles a les quals hem de donar suport”.

La principal tasca, assegura Tugores, és millorar les condicions financeres. N'hi ha prou amb llegir-se els informes del BCE per veure que hi ha una desviació excessiva en els tipus d'interès que paguen les pimes espanyoles comparades amb les d'altres mercats de la Unió Europea. Això no

L'advertència: “El que ens espera, cal repetir-ho, és més del mateix”, diu Oliver

pot continuar així. Hauria de ser el primer a modificar-se”. Tugores esmenta també altres reformes com les educatives, en les quals també coincideix Oliver.

Molt més crític i pessimista es mostra Jordi Palafox, valencià, historiador de l'economia. “Jo no percebo un canvi de model productiu, la meua hipòtesi és que la recuperació serà molt llarga, perquè n'estem sortint a partir d'un model turístic de baixos costos i exportacions de baix valor afegit”.

El pessimisme de Palafox es fonamenta en el procés de desmanufacturització que està vivint l'economia. “No només Espanya, pràcticament tot Europa viu una segona onada de tancament d'empreses que reflecteix que l'eix de gravetat es desplaça a l'Est. És un procés llarg i lent, però continuat”.

Corroboraria aquest temor l'aparició de crisis que no eren al guió com la recent de Fagor –al País Basc, en aparença un illot industrial en la crisi espanyola– i les més previsibles d'Alstom o Panrico. “En qualsevol cas, València, que és una condensació del que és ara Espanya, només exporta cítrics i cotxes de la Ford. Queda alguna altra cosa, però molt poca”.

Palafox i Tugores sí que coincideixen en el fet que de la sortida de la crisi en quedarà una societat més desigual, amb una riquesa més concentrada. “Es comença a notar certa concentració de la renda i increment de les desigualtats a escala internacional –afirma Tugores–. Les classes mitjanes ho estan passant malament. Per això parlo tant de les pimes, perquè necessitem aquesta classe mitjana. Si les seves expectatives fracassen, el desenllaç de l'actual crisi pot trigar encara més a arribar”.